

”בְּשֵׁם יי אֵל עוֹלָם” (בראשית כא, לג)

”שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיֹו אֶהְבִּינָךְ” (תהלים קכב, ו)

סֵפֶר שְׁמִינִי

וְהוּא

סֵפֶר עֲבוּדָה

הַלְכוֹתָיו תִּשַׁע, וְזֶה הוּא סְדוּרָן: הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, הַלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַעוֹבְדִים בּוֹ, הַלְכוֹת בֵּיאַת הַמִּקְדָּשׁ, הַלְכוֹת אֲסוּרֵי מִזְבֵּחַ, הַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת, הַלְכוֹת תְּמִידִין וּמוֹסָפִין, הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, הַלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, הַלְכוֹת מַעֲלָה.

בְּשֵׁם יי אֵל עוֹלָם - זו פתיחתו הקבועה של הרמב"ם לכל ספריו (לפתיחת משנה תורה, ולכל ספר מ"ד הספרים במשנה תורה, לספר המצוות, לכל סדר מפירושו למשנה, לכל חלק ממורה נבוכים, לאגרת תחיית המתים ועוד) כקריאתו של אברהם אבינו, הכוללת הכרה במציאות השם, ובהיותו בורא העולם ומחדשו (מ"י ג, כט).

שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם וכו' - הפסוק המיוחד הפותח את ספר עבודה, ומשמעותו: דרשו בשלומה של ירושלים ובשלוות אוהביה. בירור הלכות המקדש ועבודתו נובע משאיפה לשלמות קדושתה של ירושלים ושלומם של ישראל, כפי שנכתב בהמשך הפרק: "למען אחי ורעי... למען בית ה' אלוהינו".

* ספרון זה אינו מכיל את כל ספר עבודה. בנוסח המקורי מופיע כאן פירוט של כל המצוות בכל חטיבת הלכות.

הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה

יש בכללן שש מצוות, שלוש מצוות עשה ושלוש מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטון: א) לבנות מקדש. ב) שלא לבנות המזבח גזית. ג) שלא לעלות במעלות עליו. ד) ליראה מן המקדש. ה) לשמר את המקדש סביב. ו) שלא להשבית שמירת המקדש. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

פָּרָק רֵאשׁוֹן

מצוות בניין המקדש וכליו

המצווה וקיומה במהלך הדורות

א. מצוות עשה לעשות בית ליי, מוכן להיות מקריבין בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלוש פעמים בשנה, שנאמר: "ועשו לי מקדש" (שמות כה, ח). וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבנו, והיה לפי שעה, שנאמר: "כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים יב, ט).

ב. כיון שנכנסו לארץ, העמידו המשכן בגלגל ארבע עשרה שנה שכבשו ושחלקו. ומשם באו לשילה ובנו שם בית של-אבנים, ופרשו יריעות המשכן עליו, ולא היתה שם תקרה. ושלוש מאות וששים ותשע שנה עמד מקדש שילה. וכשמת עלי, חרב, ובאו לנוב ובנו שם מקדש. וכשמת שמואל, חרב, ובאו לגבעון ובנו שם מקדש. ומגבעון באו לבית העולמים.

בית הבחירה - בית המקדש במקום אשר בחר ה', בהר הבית בירושלים. **מניין המצוות:** ב) גזית - אבן שסותתה בברזל (סה"מ ל"ח עט). ג) במעלות - במדרגות, אלא בכבש (מדרון) משופע. ד) ליראה מן המקדש - לקבוע בנפשנו פחד מן המקדש (סה"מ עשה כא). "ולא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו" (להלן ז, א). ה) לשמר - להעמיד שומרים. להשבית - לבטל. **א) בית ליי** - מוקדש לה' ולעבודתו (סה"מ עשה כ; מו"נ ג, לב). **וחוגגין אליו** - עולים אליו לרגל. **שלוש פעמים** - בפסח, בשבועות ובסוכות. **שנאמר** - במשכן, כמצווה לדורות (סה"מ שורש ג). **נתפרש בתורה משכן** - צורת המשכן (שמות כה - כז). **לפי שעה** - זמני, עד להקמת בית קבע. **הנחלה** - "קרא את ירושלים נחלה בגלל קביעות קדושתה וקיומה לעולם" (פה"מ זבחים יד, ח). **ב) שחלקו** - את הארץ לשבטים. **תקרה** - של עץ או אבן. **ושלוש מאות וששים ותשע שנה** - בתקופת השופטים. **וכשמת עלי** - ונהרגו בניו, ונשבה הארון (שמואל"א ד, יז). **בית העולמים** - הקבוע לעולם; ירושלים.

וימי נוב וגבעון שבע וחמשים שנה.

ג. כיון שנבנה המקדש בירושלים, נאסרו כל המקומות כלן לבנות בהן בית ליי ולהקריב בהן קרבן. ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה שבה, שנאמר: "ויאמר דוד זה הוא בית יי האלהים וזה מזבח לעלה לישראל" (דברי הימים א כב, א). ואומר: "זאת מנוחתי עדי עד" (תהלים קלב, יד).

ד. בנין שפנה שלמה כבר מפרש במלכים (מלכים א, ו-ז). וכן בנין העתיד לבנות, אף על פי שהוא כתוב ביחזקאל (פרקים מ-מג), אינו מפרש ומבאר. ואנשי בית שני, כשבנו בימי עזרא, בנוהו כבנין שלמה ומעין דברים המפרשים ביחזקאל.

הדברים העקריים במקדש

ה. ואלו הם הדברים שהם עקר בכנין הבית: עושין בו קדש וקדש הקדשים, ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא 'אולם', ושלשתן נקראין 'היכל'. ועושין מחצה אחרת סביב להיכל, רחוקה ממנו, כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המקף במחצה זו, שהיא כעין חצר אהל מועד, הוא הנקרא 'עזרה'. והכל נקרא 'מקדש'.

ו. ועושין במקדש שבעה כלים: מזבח לעולה ולשאר הקרבנות; וכבש שעולין בו למזבח, ומקומו לפני האולם,

שבע וחמשים שנה - מי שפוט שמואל ושאל דוד, עד השנה הרביעית לשלמה. ג) נאסרו - בניגוד לזמן שלפני כן, שהיה מותר להעביר את המקדש ממקום למקום, ובימי הגלגל ונוב וגבעון היה מותר אף להקריב בבמה פרטית. ואין שם - ואין. התוספת "שם" על פי הערבית. ואומר - וכן הוא אומר: "כי בחר ה' בציון; אנה למושב לו. זאת מנוחתי עדי עד". ד) מפרש במלכים - מפורשת צורתו. וכן בנין העתיד לבנות - כתוב במקרא, אלא שאף על פי שהוא כתוב וכו'. בכ"י אחרים כתוב: "והבנין העתיד". כבנין שלמה - בעיקרו כבנין שלמה בתוספת דברים הדומים לדברי יחזקאל. ה) שהם עקר - הדברים העיקריים, תבנית היסוד של המקדש. בפרקים הבאים בא פירוט מלא של כל אלה. מקום אחד - כעין מבוא. ושלשתן - יחד. ולפעמים הקודש לבדו נקרא "היכל" (ראה כלי המקדש ז, יז). קלעי החצר - היריעות שהקיפו את חצר המשכן. הנקרא 'עזרה' - סתם 'עזרה' היא החצר סביב ההיכל הכוללת את 'עזרת כהנים' ואת 'עזרת ישראל' (פה"מ מידות ב, ב). ישנה גם 'עזרת נשים' הנמצאת מחוץ לחצר. והכל נקרא 'מקדש' - ההיכל והעזרה. לעיתים 'מקדש' הוא ההיכל בלבד (להלן ד, ו) או הר הבית כולו (להלן ו, א), אבל סתם 'מקדש' הוא ההיכל והעזרה (פה"מ שם, ו) וכן - מדרון משופע. הכבש נמנה בנפרד, ואף יש רווח בינו לבין המזבח (להלן ב, ג). ומקומו - של המזבח. לפני האולם, משוך לדרום - ממזרח לאולם, נוטה יותר לחצי הדרומי של העזרה (להלן ה, טו-טז).

מְשׁוֹךְ לְדָרוֹם; וְכִיּוֹר וְכִנּוּ, לְקֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ הַכֹּהֲנִים יְדִיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
לְעִבּוּדָה, וּמְקוֹמוֹ בֵּין הָאוּלָם וּלְמִזְבֵּחַ, מְשׁוֹךְ לְדָרוֹם, שֶׁהוּא
שְׂמַאל הַנִּכְנָס לְמִקְדָּשׁ.

וּמִזְבֵּחַ לְקִטְרֹת, וּמִנּוֹרָה וּשְׁלַחַן, וּשְׁלֹשֶׁתָם בְּתוֹךְ הַקֹּדֶשׁ לְפָנָי
קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים. ז. הַמִּנּוֹרָה בְּדָרוֹם מִשְׂמַאל הַנִּכְנָס, וּשְׁלַחַן
מִיָּמִין שְׁעָלָיו לַחֵם הַפָּנִים, וּשְׁנֵיהֶם בְּצַד קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִבְּחוּץ,
וּמִזְבֵּחַ הַקִּטְרֹת מְשׁוֹךְ מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לַחוּץ.

וְעוֹשִׂין בְּתוֹךְ הָעֶזְרָה גְּבוּלִין: עַד כָּאן לְיִשְׂרָאֵל, עַד כָּאן
לְכַהֲנִים. וּבוֹנִים בָּהּ בָּתִּים לְשָׂאֵר צְרָכֵי הַמִּקְדָּשׁ, כָּל בֵּית מֵהֶם
נִקְרָא 'לְשָׁכָה'.

ואופן הבנייה

ח. כְּשֶׁבוֹנִין הַהֵיכָל וְהָעֶזְרָה, בּוֹנִין בְּאַבְנֵים גְּדוּלוֹת. וְאִם לֹא
מָצְאוּ אֲבָנִים – בּוֹנִין בְּלִבְנֵים. וְאִין מִפְּצָלִין אֶת אֲבְנֵי הַבֵּנִין בְּהַר
הַבַּיִת, אֲלָא מִפְּצָלִין אוֹתָן וּמְסַתְּתִין אוֹתָן מִבְּחוּץ, וְאַחַר כֵּן
מְכַנְּסִין אוֹתָן לְבִנְיָן, שְׁנֵאמַר: "אַבְנֵים גְּדוּלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת
לְיֹסֵד הַבַּיִת אֲבְנֵי גִזִּית" (מלכים א ה, לא). וְאוֹמֵר: "וּמִקְבוֹת וְהַגְּרוֹן
כָּל כְּלֵי בְרוֹזַל, לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהַבְּנָתוֹ" (שם ו, ז).

ט. וְאִין בּוֹנִין בּוֹ עֵץ בּוֹלֵט כָּלָל אֲלָא אוּ בְּאַבְנֵים אוּ בְּלִבְנֵים
וְסִיד. אִין עוֹשִׂין אַכְסַדְרִיּוֹת שֶׁל־עֵץ כָּלָל בְּכָל הָעֶזְרָה אֲלָא
שֶׁל־אַבְנֵים אוּ לִבְנֵים. י. וּמְרַצְפִּין כָּל הָעֶזְרָה בְּאַבְנֵים יְקָרוֹת.

וְכִיּוֹר – מיכל מים עשוי נחושת. וְכִנּוּ – בסיסו. הכן נמנה בנפרד, כיוון שהכיוור
מונה עליו ואינו מחובר לו. לְקֹדֶשׁ מִמֶּנּוּ – לרחוץ במימיו את ידיהם ורגליהם,
כהכנה לעבודת המקדש (ביאת המקדש ה, א). מְשׁוֹךְ לְדָרוֹם – מוסט דרומה מן
המזבח, ונמצא ממערב לכבש (ראה איור ההיכל בעמוד 56). שְׂמַאל הַנִּכְנָס
לְמִקְדָּשׁ – לעזרה, מן הכניסה הראשית, בשער המזרחי. לְפָנָי קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים –
ממזרח לו. ז. מִשְׂמַאל הַנִּכְנָס – להיכל. קֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים מִבְּחוּץ לפרוכת סמוך
לקודש הקדשים אך מחוץ לו. מְשׁוֹךְ מִבֵּין שְׁנֵיהֶם לַחוּץ – מוסט מזרחה לכיוון
פתח ההיכל. גְּבוּלִין – מחיצות (משה מידות ב, ו; פה"מ שם א, ה). לְכַהֲנֵים – ואין
ישראל נכנסים לשם אלא לצורך מיוחד (להלן ז, יט). לְשָׂאֵר צְרָכֵי הַמִּקְדָּשׁ – על פי
שיקול הדעת, לפי הצורך. ח. בְּלִבְנֵים – שנלבנו ויובשו בכבשן (רש"י בראשית יא, ג;
פה"מ חולין ז, ו; מכשירין ה, ח). מִפְּצָלִין – מבקעין (שבת יא, יז). שְׁנֵאמַר – ראה לגודלן
של האבנים ולסיתותן. וּמִקְבוֹת – כלי ברזל לסיתות (כלים כ, ב). ט. וְאִין בּוֹנִין –
הרחקה מאיסור עבודה זרה, כיוון שדרך עובדי עבודה זרה לנטוע עצים
במקדשיהם (ועבודה זרה ו, י). בּוֹ – במקדש, כלומר בהיכל ובעזרה הפנימית (רדב"ז).
עַץ בּוֹלֵט – מן הקיר, כמין גגון. בְּלִבְנֵים וְסִיד – בלבנים מסוידות, מפני היופי.
אַכְסַדְרִיּוֹת – רחבה מקורה לפני הבית, ובה בליטות של עץ יוצאות מן הקיר
ועליהן טיח (פה"מ מידות א, א). י. יְקָרוֹת – בערךן או כבדות (מלכים א ה, לא; דברי
הימים א כט, ב; דברי הימים ב ג, ו).